

بررسی جرم‌شناختی فیلم امتیاز نهایی اثر وودی آلن

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۷/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۱۲/۱۸)

نرگس نیک زاده

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

کوثر رفیعی پور^۱

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی و نویسنده ادبی

چکیده

یکی از محورهای مهم جرم‌شناختی در باب مطالعات "میان رشته‌ای"، تبیین‌های سینمایی از جرم و عدالت کیفری است. با توجه به تاثیر فزاینده سینما در قلمرو ایجاد درک عمومی نسبت به جرم و همچنین با توجه به درون‌نگر و اندیشه‌گستر بودن "حقوق و سینما" و افزایش مخاطبان این هنر، پژوهش حاضر سعی در آن دارد، تا با روش تحلیل محتوا، فیلم سینمایی "امتیاز نهایی" اثر وودی آلن نویسنده، کارگردان و بازیگر آمریکایی را، با عینک جرم‌شناسی در دو بخش از بعد وضعیت پیش‌جنایی و برخی نظریه‌های بزه‌دیده‌شناسی تحلیل و نقد کند. براساس یافته‌های حاصل از تحلیل محتوا، فیلم "امتیاز نهایی" با تاکید بر جرم قتل، ترسیم عوامل زیستی و وضعیت پیش از جنایت مجرمان این قلمرو را که از نگاه قانون پنهان گردیده است نمایان می‌سازد. با این هدف که سینما بتواند مسائل مربوط به بزهکاری و جرم را باز نماید کند. همچنین فیلم "نیپیلیسم" را محکوم نمی‌کند، بلکه مدعی است "اخلاق تولید انسان است". نتیجه چنین پژوهشی می‌تواند نوعی شناخت و دانش عامه‌پسند درباره‌ی جرم در دسترس مخاطبان قرار دهد و درباره‌ی علل آن نظریاتی مطرح کند که در روایت قصه‌گونه در عدالت کیفری تاثیر پذیر تراست. در نتیجه فیلم مورد پژوهش کوشیده در خلال گفتار و روایت خود، از مجرم شدن شخصیت‌های خود و آنچه ممکن است از دید قانون پنهان بماند، تبیین بدست دهد تا در مفهوم اخلاق نیز تامل کنیم چرا که قاتل محکوم نمی‌شود اما از جرمی که مرتکب شده پشیمان است.

واژگان کلیدی: امتیاز نهایی، جرم‌شناسی، حقوق و سینما، پیش‌جنایی

مقدمه

از میان مطالعات میان رشته‌ای، مطالعه در زمینه‌ی "حقوق و سینما" که در نوع خود جدید و جذاب است در سه دهه اخیر وسعت فزاینده داشته و حقوق شناسان مغرب زمین را سخت مجذوب خود کرده است. حقوق از آنجا که انسان و اجتماع را هدف قرار داده، در تکوین تاریخی خود با بسیاری از علوم و فنون هنرها بده بستانی وثیق و پایدار داشته است و تاثیری همه‌گیری و پرشتاب آن برزندگی و جنبه‌های مختلف حیات بشری آشکارا نمایان گردیده است. مرکز ثقل حقوق، انسان و اطراف اوست. سینما هم برآمده انسان و دربارهی انسان و اطراف اوست. حقوق نظم می‌دهد سینما فرآیند نظم را بر می‌کاود (ایمانی، عباس، ۱۳۹۴، ص، ۱۱). یکی از مهم ترین مباحث مطرح شده در جرم شناسی، تبیین سینمایی از جرم و عدالت کیفری است. امروزه سینما بر دلایلی هم چون کثرت مخاطبان، جذابیت های جلوه‌های بصری و نفوذ بالای جهان‌بینی نویسنده "کارگردان" در شکل دهی به الویت‌های مخاطب نقش مهمی در جهت دهی به افکار عمومی پیرامون جرم و عدالت کیفری دارد (دانش ناری، حسینی، ۱۳۹۹، ص، ۹). انتخاب فیلم امتیاز نهایی به کارگردانی وودی آلن به این دلیل مورد توجه این پژوهش قرار گرفت که فیلم به گونه‌ای مشخص با الهام از رمان جنایات و مکافات اثر داستایوفسکی یادآور جمله‌ای درخشان از فرویداست که می‌گوید: "فرآیند اجتماعی شدن انسان متمدن، فرآیند سرکوب دانه‌ها (غرایز) به ویژه دانه‌ی جنسی در انسان است". هم چنین می‌توان به وضعیت پیش جنایی در اثر پرداخت. با توجه به اوضاع و احوالی که برای بزهکاری در این داستان پیش می‌آید و فرصت های مجرمانه‌ی مناسب که برای تحقق جرم فراهم می‌شود، از این رو پرسش اصلی پژوهش حاضر آن است که، وضعیت پیش جنایی تا چه میزان می‌تواند در احراز جرم موثر واقع گردد و ایفای نقش کند؟ از این رو در بخش نخست از بعد وضعیت پیش جنایی بررسی می‌گردد و در بخش دوم به تحلیل برخی نظریه‌های بزه دیده‌شناسی در اثر می‌پردازیم.

بخش اول: بررسی کلی خلاصه فیلم

۲۰۰۵، انگلستان، آمریکا. زمان: ۱۲۴ دقیقه: کریس ویلتون ایرلندی، تنیسور جوانی است که به اهمیت شانس در زندگی اعتقاد جدی دارد و موقعیت «امتیاز نهایی / match point» در بازی تنیس را بسیار مشابه لحظه‌های متکی به شانس در زندگی می‌داند: این زمانی است که توپ در آخر بازی به لبه تور می‌خورد و بالا می‌رود و در کثرت از ثانیه، ممکن است به زمین تور بیفتد و با بد بیاری امتیاز از دست بدهی و ببازی یا توی زمین حریف بیفتد و شانس بیاوری و برنده شوی. کریس در لندن در یک مدرسه معتبر تنیس مربی می‌شود. با تام هیویت، جوان اشراف زاده انگلیسی که شاگردش شده دوست و صمیمی می‌شود و علاقه مشترک کریس و خانواده ثروتمند هیویت، اپرا، آشنایی بیشتر او با اعضا خانواده و از جمله دختر جوانشان کلوئه را در پی می‌آورد. در حالی که کلوئه سعی می‌کند علاقه و توجهش به کریس را ابراز کند، در حالی که کریس در یک مهمانی خانوادگی هیویت، دختر آمریکایی زیبایی به نام "نولا" رایس" را می‌بیند و مجذوب او می‌شود، ولی خیلی زود می‌فهمد که او نامزد تام هیویت است. کلوئه به کریس پیشنهاد می‌کند که در شرکت پدرش مشغول به کار شود، در حالیکه فکر نولا و جاذبه‌ش از ذهن کریس بیرون نمی‌رود. امکانات پیشرفت اجتماعی و اقتصادی از طریق صمیمیت بیشتر با کلوئه و خانواده او، شانس است که کریس از دست نمی‌دهد، اما یک روز که مادر تام با متلک‌هایش در باره انتظار طولانی و بی نتیجه نولا برای هنرپیشه شدن، او را به شدت آزرده می‌کند، نولا و کریس همدیگر را در گوشه‌ای از مزرعه اطراف عمارت هیویت‌ها می‌یابند و درست در آستانه ازدواج کریس با کلوئه؛ الفتی میان کریس و نولا پدید می‌آید. مدتی پس از ازدواج کریس و کلوئه، تام به کریس می‌گوید که نامزدی‌اش با نولا بهم خورده و حالا به دختری به نام هدر علاقه‌مند شده که انگلیسی و اشراف زاده و مقبول خانواده هیویت است. تام با او ازدواج می‌کند و کریس با ارتقا در شرکت پدر کلوئه روز به روز وضع مالی بهتری بهم می‌زند. کلوئه به شدت اصرار و علاقه دارد که بچه‌دار شوند ولی این اتفاق نمی‌افتد. معاینه‌ها نشان می‌دهد که کلوئه و کریس سالمند و فقط باید با زمان‌بندی مناسب بچه‌دار شوند. حساب و کتاب‌های کسالت بار کلوئه برای این زمان‌بندی، رابطه آنها را از طراوت می‌اندازد و کریس که بالاخره نولا را تصادفی پیدا کرده، گرمای گم شده در زندگی زناشویی‌اش را نزد

او جست و جو می‌کند. یکبار کریس در راه پله آپارتمان نولا، پیرزن تنهای همسایه او خانم ایستی را می‌بیند و مطالعه ای بین آن دو درمورد از بین بردن موش‌های فاضلاب و خانگی شکل می‌گیرد که در لایه‌های ذهن کریس جا می‌گیرد. در میانه سفر تفریحی خانوادگی کریس، به اتفاق خانواده زنش، نولا بارها به کریس تلفن می‌کند و او را به خطر لو رفتن می‌اندازد. دلیل تماس‌ها و عجله نولا این است که باردار شده. کریس که نمی‌خواهد زندگی مرفه اش را از دست دهد، به نولا اصرار می‌کند بچه را نگه ندارد، اما نولا از کریس می‌خواهد که از کلونه جدا شود و به سوی نولا بیاید. کریس ظاهراً قول می‌دهد اما عملاً قادر به رها کردن شانس‌هایش در زندگی با خانواده هیویت نیست. یکی از تفنگ‌های شکاری خانواده کلونه را برمی‌دارد و با برنامه‌ریزی مشخص به آپارتمان نولا می‌رود اول خانم ایستی را می‌کشد و جواهرات او را به اضافه قرص‌های آرام بخشش برمی‌دارد و بعد نولا را به ضرب گلوله از پای درمی‌آورد. با زمینه چینی‌های کریس، پلیس هم در گزارش‌های اولش به این نتیجه می‌رسد که هر دو قتل کار یک معتاد بوده است. کلونه خبر باردار شدنش را با ذوق زدگی تمام به پدر و مادرش می‌گوید. پلیس برای تحقیقاتش کریس را احضار می‌کند و او در راه اداره پلیس جواهرات خانم ایستی را به رودخانه می‌اندازد اما بی آن که ببیند حلقه ازدواج خانم ایستی به لبه نرده کنار رودخانه می‌خورد و بر می‌گردد و توی پیاده رو می‌افتد. کریس در اداره پلیس در می‌یابد که نولا خاطراتش را می‌نوشته و طی چند ماه پیش از مرگ‌اش اسم کریس و ماجرای بارداری، در دفتر خاطرات نولا هست. مجبور می‌شود به رابطه پنهانی با نولا اقرار کند، اما تاکید می‌کند که قاتل نیست؛ و از پلیس می‌خواهد آبروی او را به عنوان مردی متاهل و در آستانه پدر شدن، در نظر بگیرد. شبی یکی از دو کاراگاه پیگیر پرونده، خواب نما می‌شود و صبح می‌گوید مطمئن است که کریس قاتل بوده، ولی همکاریش به او خبر می‌دهد که قاتل معتاد در همان حوالی، دست به قتل دیگری زده و دستگیر شده. حلقه ازدواج پیرزن بی‌نوا را توی جیب اش پیدا کرده اند! (همان حلقه ای که مخاطب می‌داند با سایر جواهرات به رودخانه پرتاب نشد و کنار جدول خیابان افتاد). پس از تولد پسرشان، کلونه به کریس می‌گوید که می‌داند بچه بعدی شان دختر خواهد بود؛ و آرزو می‌کند که پسر کریس و کلونه در آینده آدمی «خوش شانس» بشود!

به طور قطع سینما یکی از مهم ترین رسانه های جمعی محسوب می شود. سینما با سبک خاص خود و قدرت اثرگذاری بر اعضای جامعه، به بازتعریف هویت افراد و گروه های اجتماعی می پردازد و افراد نیز از طریق بازنمایی رسانه ای، زندگی خود را تفسیر می کنند و به آن معنا می بخشند. بر این اساس، سینما در جوامع در حال توسعه، از عوامل اصلی برای پیشرفت فرهنگ به شمار می رود؛ زیرا می تواند ارزش های مربوط به پیشرفت را در فرهنگ جامعه القا کند (دانش ناری، نثاری جوان ۱۳۹۹، ص، ۴۱) مردم را با احتیاجات و نیازهای اساسی و رشد و توسعه آشنا سازد و از جاذبه های سطحی و غیر اساسی و زودگذر و سرمایه بر دوری گزیند.

بخش دوم: وضعیت پیش جنایی

وضعیت پیش جنایی یکی از عوامل مهم در تحقق جرم است و تصمیم گیری بزهکاران به شروع، ادامه یا انصراف از بزهکاری تاثیر دارد.

اصطلاح "وضعیت پیش جنایی" از واژه ی "وضعیت" و "پیش جنایی" تشکیل شده است. کلمه وضعیت به معنی "طرز استقرار"، "موقع و موقعیت" آمده است.

واژه وضعیت به زمینه ای اشاره دارد که رفتار دقیقا در آن روی می دهد و تحلیل وضعیتی به جستجوی سامان دهی هایی در روابط بین رفتارها و وضعیت ها اشاره میکند (ولد، برنارد، اسپینس ۱۳۸۸: ۲۱۱). وضعیت های پیش جنایی اوضاع و احوالی است که برای بزهکاری پیش می آید و فرصت های مناسب برای تحقق جرم را فراهم می شود، عناصر تشکیل دهنده وضعیت پیش جنایی را می توان به سه عنصر بزهکار، بزه دیده و محیط تقسیم بندی نمود که در کنار هم باعث تحقق جرم می شوند (صلاحی، ۱۳۸۹: ۴۵).

کریس ویلتون؛ شخصیت اصلی فیلم امتیاز نهایی، با "بازی جاناتان ریس میرز"، تنیس بازی ایرلندی و باهوش است که به دنبال موفقیت بیشتر و امرار معاش کشورش را ترک کرده و در لندن مربی تنیس است. در واقع یک فرد خارجی به حساب می آید. در صحنه ی ابتدایی فیلم می بینیم که به دنبال اجاره کردن اتاقی با شرایط بسیار نامطلوب است که بتواند اجاره اش را پرداخت کند و زمانی که با خانواده ای ثروتمند آشنا می شود و از فقر رهایی می یابد، برای اینکه به وضعیت سابق برنگردد قوانین اخلاقی و اجتماعی را کنار می گذارد و جنایتی چون قتل را مرتکب می شود.

به دلیل آنکه عمل جنایی نوعی پاسخ به وضعی معین محسوب می‌شود، شناخت "وضعیت پیش جنایی" در توضیح عمل مجرمانه ضروری به نظر می‌رسد. وضعیت پیش جنایی مجموعه اوضاع و احوالی خارج از شخصیت بزهکار است که مقدم بر عمل مجرمانه است و سبب تدارک آن می‌شود. در هر وضعیتی دو عنصر اساسی را باید تشخیص داد:

- ۱- واقعه اصلی یا رشته و قایعی که نقش جنایی را در ذهن بزهکار پدید می‌آورد.
 - ۲- اوضاع و احوال به اجرا گذاشتن نقشه جنایی که بی‌شک تاثیر آنها در فعلیت یافتن عمل مجرمانه قطعی است و نقشی تعیین کننده دارد (نجفی ابرند آبادی، ۱۸۹۵، ۱۳۹۱).
- در فیلم امتیاز نهایی؛ فشار فقر، ترس از دست دادن همسر که باعث از دست دادن شغل و موقعیت اجتماعی می‌شود، احساس کینه و وانزجار نسبت به تهدید نولا (زنی که با او رابطه‌ی پنهانی دارد) کریس را به سمت ارتکاب جنایت سوق می‌دهد. طبق روایت فیلم، کریس محاسبه‌ی دقیقی قبل از ارتکاب جرم انجام می‌دهد، همه‌ی شرایط را می‌آزماید. اسلحه‌ی پدرزنش را در ساک مخصوص جاسازی می‌کند، دقیق و حساب شده با نولا در آپارتمان‌ش قرار می‌گذارد که باهم به سینما بروند و قبل از قتل نولا نقشه‌ی قتل پیرزن ثروتمندی را که در همسایگی نولا است را بارها مرور می‌کند. ساعت تنهایی پیرزن را می‌داند به خانه‌اش می‌رود قبل از نولا، پیرزن را به قتل می‌رساند طلا و جواهرات و حلقه‌ی دستش را در ساک جاسازی می‌کند، تا همه چیز را در محله‌ی بدنام و فقیرنشین، قتل به خاطر سرقت جلوه بدهد. وضعیت پیش جنایی را در این حالت شاید بتوان از نوع "غیر مخصوص یا بی‌شکل" در طبقه‌بندی کین برگ دانست که به موجب آن باید در جستجوی موقعیت مناسب برای ارتکاب جرم برآمد. برنامه‌ریزی کرد و مقدمات کار را فراهم نمود.

بخش سوم: جرم و شرایط اقتصادی

تئوری اقتصادی جرم راعملی ماهیتا اقتصادی و سود جویانه تلقی می‌کند و معتقد است که مجرم در اثباتی ارزیابی و حساب‌گری خود به سود و زیان ناشی از ارتکاب جرم توجه کرده و به دنبال این فرآیند تعقل و تصمیم‌گیری، اگر سود را بیشتر ببیند، دست به ارتکاب جرم می‌زند (رفیعی پور، ۱۴۰۰: ۱۰۷).

فیلم امتیاز نهایی، در نگاه نخست شرح حال افرادی است که به فکر بهبود وضع مادی خود هستند و در نتیجه فقر و شرایط اقتصادی و همچنین ترس از دست دادن منافع که بعد از گذر از فقر بدست آورده‌اند مرتکب جرم می‌شوند. مانند شخصیت‌های اصلی نولا و کریس. نولا در دقیقه بیست و هشتم فیلم درحالی که با کریس قرار دارد، به او توضیح می‌دهد که چرا از کشورش مهاجرت کرده و چه عواملی باعث فاحشگی او گشته. "خواهرم در مواد مخدر گم شد، پدرم ترکمون کرد، مادرم الکلی بود و تحت تاثیر ازدواج بد، به شدت فقیر بودیم و تحت تاثیر بی توجهی که به من می‌شد خونه رو ترک کردم". تحت تاثیر این باور است که دختر نجیب و فقیر نمی‌تواند شرافتمند زندگی کند و پول زیادی به دست آورد، اقدام به خودفروشی می‌کند و بهتر است محل زندگی خود را ترک کند. همچنین کریس از ترس بازگشت به فقر و از دست دادن شغلش تصمیم به ازدواج با دختری ثروتمند می‌گیرد که به کریس علاقه مند شده و باعث استخدام او در شرکت پدرش شده است.

بحث‌های مربوط به پیامدهای نامطلوب فقر و وضعیت تاسف بار فقیران به روزگار باستان باز می‌گردد و منشا پژوهش‌های بسیاری درباره "ارتباط میان جرم و شرایط اقتصادی" شده است. که از آن جمله می‌توان به فعالیت‌های کتله و گری برای نشان دادن فقر و جرم اشاره کرد. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۰: ۵۶).

سامپون و لاتریس پس از بررسی‌های متعدد به این نتیجه رسیدند که همبستگی مثبت میان برخی سنج‌های فقر محلی و خشونت به ویژه قتل وجود دارد اما فقر به تنهایی علت جرم نیست (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۱).

البته لازم به ذکر است که نتایج این پژوهش‌ها گاه باهم ناسازگار بوده و تفسیر آنها را با مشکلاتی مواجهه کرده است. اما به طور قطع و یقین فقر و نابرابری با جرم به ویژه جرایم خشن همبستگی دارد ولی اینکه آیا فقر علت جرم است یا خیر بحث دیگری است.

بند اول: نظریه فرآیند گذار قصد به رفتار مجرمانه (زیر مجموعه نظریه پویایی مجرمانه)

این نظریه برگرفته از روان شناسی است. رمون گسن فرانسوی نخستین کسی است که یک نظریه جرم شناسانه‌ی مستقل در این زمینه ارائه داده است (گسن، ۱۹۹: ۱۳۷۴). نظریه گسن با

این نکته آغاز می شود که با وجود توجه به شخصیت بزه کار در جرم شناسی اثباتی، جرم شناسان اثبات باور به یک فرآیند میان کنشی (از شخصیت فردی تا وضعیت پیش جنایی) نیندیشیده بودند (راجیان اصلی، ۲۷۲: ۱۴۰۰). بر این اساس، "نظریه فرایند گذار، که از سنت روانپزشکی فرانسه آمده است، به رفتارهای خود انگیزه و تکانشی، و به طور معمول، جرم های خشونت بار (چون قتل) می پردازد. (پیشین، ص، ۲۷۵) از این رونظر به بهترین نحو چگونگی ارتکاب قتل از سوی کریس را تحلیل می کند. همان گونه که در فیلم ملاحظه می شود اندیشه ارتکاب جرم از زمانی شکل می گیرد که می داند نولا تنهاست و در محله ای بدنام زندگی می کند و توانست پیرزن هم سایه و شرایط زندگی اش را شناسایی کند، در دقیقه ۹۵ فیلم شاهد گفتگوی روح نولا با کریس هستیم: "هیچوقت نمی دونی هم سایه هات کی هستند، تا زمانی که یک مشکل جدی پیش بیاد، کشتنش راحت نبود اما وقتی زمانش رسید تونستم ماشه رو بکشم". این تفکرات ممکن است در افراد زیادی شکل بگیرد، اما چگونه این اندیشه در کسی متوقف و در دیگری به صورت جرم در می آید. موریس کوسن کانا دایی، معتقد است که شخصیت هر فرد دارای پنج رکن یا متغیر است که از یک هسته مرکزی و چهار متغیر تشکیل می شود. زمانی شخصیت فرد به شخصیت جنایی تبدیل می شود که دو یا سه تا از این متغیرها پررنگ می شوند. این چهار متغیر عبارتند از ۱- متغیر خود محور بینی ۲- متغیر بی ثباتی روانی ۳- متغیر پرخاشگری ۴- متغیر بی اعتنائی یا بی تفاوتی عاطفی. (کسن، ۱۰۸: ۱۳۸۵، ۱۱) هریک از این متغیرها در صورت فعال شدن سبب رفع یکی از موانعی که در مسیر ارتکاب جرم وجود دارد می شوند. درخصوص کریس همه این متغیرها قبل و هنگام ارتکاب قتل فعال شده بوده اند، به این ترتیب که:

۱. "متغیر خود محور بینی" باعث می شود فرد به دیگران احترام نگذارد و به دیگران توجهی نداشته باشد و تنها خود را مرکز منافع قرار دهد. (گسن، ۱۳۸۹). کریس در پاسخ به این سوال که روح پیرزن از او می پرسد: چطور تونستی این کار رو انجام بدی من فقط یک ناظر بودم، آیا این برات مهم نبود که من بعنوان یک ناظر بیگناه کشته بشم؟! پاسخ می دهد که: خودم مهم بودم و تو یک خسارت جانبی

بودی. گاهی بیگناه ها کشته میشن تا راه رو برای کارهای بزرگی هموار کنند راه من باید هموار می شد".

۲. "متغیر بی ثباتی روانی" موجب می گردد مجرم دورنمای بازدارنده مجازات را که نقش مانع دارد در ذهن خود محو نماید. شخصیتی که در مسیر ارتکاب جرم گام بر می دارد ممکن است با تجسم مجازات و عملکرد پلیس و دادگاه از ارتکاب جرم منصرف شود فعال بودن متغیر بی ثباتی روانی باعث محو این مانع در فرد می گردد. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۰) در آغاز پیدایش اندیشه مجرمانه در کریس پرسشی سخت او را مشغول نموده بود: چرا تقریباً تمام جنایات به آسانی کشف می شود و تقریباً تمامی جنایتکاران به دام می افتند؟ و چون راستگیلنکف رمان جنایات و مکافات به این نتیجه می رسد که هر جنایتکاری در حین جنایت دست خوش نوعی ضعف اراده و فکر می گردد. یعنی درست هنگامی که بیش از هر چیز احتیاج به تعقل و احتیاط دارد، کریس نهایت احتیاط را به کار می برد و یقین دارد اگر حساب شده عمل کند به دام نخواهد افتاد. و چنین شد در دقایق پایانی فیلم می گوید: "به جا بود که من دستگیر و مجازات می شدم؛ حداقل در این صورت نشان کوچکی از عدالت وجود داشت.

۳. "متغیر پرخاشگری" به فرد اجازه می دهد که به موانع فیزیکی یا مادی که بر سر راه ارتکاب جرم وجود دارد فائق آید، از جمله مقاومت مجنی علیه، مقابله با پلیس تهیه و استفاده از اسلحه و.. "(کسن، ۱۳۸۵:۱۱۱).

کریس ابتدا باید اسلحه‌ای فراهم می کرد، پدر زنش کلکسیون اسلحه دارد. شب هنگام به سراغ ویتترین اسلحه‌های پدر زنش می رود ساک مخصوص ورزشی بر می دارد اسلحه را جا سازی می کند و دست کش مناسب. فردا زوتر از ساعتی که با نولا قرار دارد به سمت آپارتماناش می رود، ابتدا نزد پیرزن همسایه می رود، به او یاد آوری می کند که قبلاً همدیگر را دیده‌اند و مکالمه‌ای در مورد کشتن موش‌ها داشته‌اند، به بهانه اینکه تلویزیون خانه اش خراب است و می خواهد مطمئن شود تلویزیون او مشکل دارد یا نه، پیرزن را متقاعد می کند که که در را به روی او باز کند و می کند. و باعذر خواهی برای اینکه وقت خوردن دارویش است به آشپزخانه

می‌رود، کریس اسلحه را آماده می‌کند و به او شلیک می‌کند، بعد تمام جواهراتش، حتی حلقه‌ی تو انگشتش و مقداری از داروهایش را در ساک جا سازی می‌کند، خشمگین می‌شود دست‌هایش را مشت می‌کند به سرش می‌کوبد در فاصله‌ی پلک بهم زدنی خشمش فرو می‌نشیند و به سمت طبقه‌ی بالا یعنی خانه‌ی نولا می‌رود. زنی که عاشقانه دوستش دارد و می‌داند زن آبستن است. پشت در آپارتمان کمین می‌کند به محض ورود نولا در خانه، از پشت سر به او شلیک می‌کند. از خانه خارج می‌شود و می‌رود سمت سینما که با همسرش فیلم تماشا کند. گویی جمله‌ای را که شب‌ها تکرار می‌کند با چشم‌هایش به مخاطب می‌گوید: "می‌تونی گناه رو بزنی زیرش و ادامه بدی، و گرنه نابودت می‌کنه".

۴. متغیر بی‌اعتنایی یا بی‌تفاوتی عاطفی

به مجرم اجازه می‌دهد تا تصمیم خود مبنی بر ارتکاب جرم را تا انتها دنبال کند و در مقابل به حالات و حرکات مجنی علیه بی‌تفاوت و بی‌اعتنا باشد و انصرافی در او حاصل نشود (هوساک، ۱۳۹۰: ۳۲).

کریس در حالی که می‌داند پیرزن بیمار با خوشرویی به او اطمینان کرده است، ماشه را در حالی که داروی توی گلولی پیرزن است بر او شلیک می‌کند بدون ردی از تاسف به سمت کشتن زنی که به او علاقه مند است می‌رود. آهسته پشت در خزید چند لحظه به زیبایی خیره کننده نولا خیره شد بدون آنکه فریادی کند یا دست کم آه بکشد به او شلیک کرد. زن نقش بر زمین شد. کریس شبی که با روح نولا حرف می‌زند، با بی‌اعتنایی می‌گوید: "بیگناه‌ها هم گاهی کشته می‌شن، تو خسارت جانبی من بودی، بچه‌ی تو هم همینطور، سوفوکل گفته: هرگز به دنیا نیومدن شاید بزرگترین عطیه باشه. (امتیاز نهایی، دقیقه ۶۵). از این رو چنین فردی با توجیه به رفتار مجرمانه، سعی دارد خود را نزد وجدان اخلاقی اش تبرئه کند.

بند دوم: نظریه عمومی فشار اگنیو

این نظریه را می‌توان در ردیف نظریه‌های امروزی و معاصر فشار به شمار آورد، که رابرت اگنیو-جامعه شناس و جرم شناس آمریکایی نخست در مقاله‌ی "بنیان‌های یک نظریه‌ی عمومی فشار برای جرم و بزهکاری" (۱۹۹۲) سازمان دهی کرد. اگنیو، بی‌آنکه مفهوم‌هایی چون "کامیابی و موفقیت" یا "پایگاه اجتماعی" در دیدگاه پیش گامان نظریه‌های فشار را رد

کند، از مفهوم هیجان‌های منفی ناشی از رابطه‌های منفی یا حالت‌های عاطفی - احساس منفی برای تبیین نظریه خودبهره‌میرد (Mclaughlin, Muncie, ۲۰۱۹, opv۹۵) به باور وی، فشار می‌تواند از ناکامی در دستیابی به هدف‌های مالی یا پایگاه اجتماعی ناشی شود. و این فشار بر پایه‌ی دسته‌ای از رابطه‌های منفی هیجان‌های منفی در فرد ایجاد می‌کنند که عامل جرم می‌شوند. این رابطه‌های منفی هیجان‌های منفی در فرد ایجاد می‌کنند که عامل جرم می‌شوند (برنارد و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۲۳۰). بر این اساس منظور از رابطه‌های منفی ارتباط‌هایی هستند که فرد را از دستیابی به هدفی ارزشمند باز می‌دارند و یا چیز زیان‌باری به وی تحمیل می‌کنند. در امتیاز نهایی بین کریس و نولا رابطه‌ای منفی ایجاد شد که در کریس رفتارهایی مانند بی‌میل شدن به همسر و زندگی‌اش را منجر شد "نولا اگر تونبودی نمی‌دانستم چطور باید در این زندگی زناشویی و قراردادی دوام بیارم" (امتیاز نهایی، دقیقه ۴۵). در نهایت این رابطه‌ها هیجان‌هایی منفی مانند نوامیدی، ناکامی، سرخوردگی، افسردگی، ترس و خشم ایجاد می‌کنند که با ایجاد فشار بر فرد، می‌توانند او را به سوی مصرف ماده‌های مخدر و درگیر شدن در بزه‌کاری وادارند. (برنارد و دیگران، پیشین، ص ۲۳۱). در امتیاز نهایی کریس در اثر فشارهای روانی که نولا با تهدید به او وارد می‌کند، اینکه همسرش را در جریان رابطه‌شان و بارداری‌اش قرار می‌دهد، کریس را تحت فشار قرار می‌دهد. ترس از دست دادن شغل، رابطه عاطفی و جنسی، موقعیت اجتماعی و ثروت، عامل‌های فشاری هستند که کریس به جنایت روی می‌آورد. در رواق قتل نولا راهی برای رهایی از فشار هیجان‌های ناشی از رابطه‌های منفی در بستر این محیط است. پس نظریه اگنیو، در مقابل دیگر نظریه‌های فشار، که این مفهوم را بر پایه‌ی "ساختار اجتماعی-فرهنگی" تبیین می‌کردند، فشار را در یک چارچوب فردی یا میان شخصی تحلیل می‌کند (ویلیامز، مک شین، ۱۳۹۵، ص ۳۵۳).

نتیجه‌گیری

گاه تجربه‌ای که از طریق رسانه‌ها منتقل می‌شود معادلی کاربردی برای تجربه‌ای است که در دنیای واقعی کسب می‌شود. هنر سینما از جمله فیلم سینمایی، نشانگر ظهور رویدادها در حوزه‌ی تحولات تاریخی، سینمایی و اجتماعی هر جامعه می‌باشد. وودی آلن از هنرمندان نام‌دار آمریکا و دنیا به شمار می‌رود که با نگاه ژرف آلود خود پیگیر رخ داده‌های زمانه‌ی خود و

ماقبل خود است. او در فیلم "امتیاز نهایی" که اقتباسی از رمان جنایت و مکافات اثر داستایوفسکی می‌باشد، ضمن تشریح واقعه ی قتل، روند چگونگی ارتکاب جرم توسط شخصیت‌های اصلی و فرعی داستان و نحوه ی عمل کرد قانون را به تصویر می‌کشد. پژوهش حاضر در بخش اول خود ضمن تعریف خلاصه‌ای از موضوع فیلم در صدد تبیین وضعیت پیش‌جنایی برآمده است. هم‌چنین در بخش دوم پژوهش بزهکاری‌ها از منظر برخی نظریات جرم‌شناسی که در پژوهش‌های پیش از این در رسانه مغفول مانده را مورد تحلیل قرار می‌دهد. طبق یافته‌های پژوهش در بخش اول، به دلیل آنکه عمل جنایی نوعی پاسخ به وضعی معین محسوب می‌شود و با توجه به آنچه در تحلیل فیلم مطرح شد؛ می‌توان به این سوال پژوهش پاسخ داد که وضعیت پیش‌جنایی در ارتکاب جرم نقش زیادی دارد. در بخش دوم نیز پژوهش‌گر ضمن تشریح هریک از نظریه‌های جرم و شرایط اقتصادی، پویایی مجرمانه، فشار اگنیو، سعی در بیان این نکته داشته که، چالش‌های اجتماعی که نه تنها در جامعه خود بلکه در تمام جوامع منجر به جرم می‌شود را به نمایش بگذارد. و از سویی دیگر با استفاده از معیاری به نام "شانس" در زندگی سعی در نشان دادن ضعف عدالت و تضاد اخلاق و قانون در جوامع داشته است. نتایج چنین تحقیقی نشان‌دهنده ی آن است که از بعد جرم‌شناسانه سعی در برجسته نمودن تاثیر وضعیت پیش‌جنایی در ارتکاب جرم دارد. وودی آلن این موضوع را در میان شخصیت اصلی در کنار سایر نظریات جرم‌شناسی و سایر شخصیت‌ها مورد تاکید قرار داده و هم‌چنین از دریچه سینما چشم سومی برای قانون گشوده تا نه تنها زوایای پنهان را به قانون گوشزد نماید، بلکه تضاد اخلاق و قانون را منعکس نماید، چرا که کریس، مجرم و شخصیت اصلی مجازات نمی‌شود اما احساس ندامت دارد، در دقیقه پایانی فیلم می‌گوید: "به جا بود که من دستگیر می‌شدم و مجازات؛ حداقل در این صورت نشان کوچکی از عدالت وجود داشت."

مطالعات حوزه جرم‌شناسی و سینما، یا به طور کلی حقوق و رسانه، پیشنهادهای متعددی همانند تاثیر چنین مطالعه‌هایی بر سیاست‌گذاری، تجدید نظر جرم‌شناسان، در کاربرد نظریه‌های خود، و.. عنوان نموده اند. در کنار این پیشنهادها، پیشنهاد ویژه ی این مقاله آن است که با وجود تاثیر بسیار زیاد رسانه در جوامع و با توجه به اینکه سینما این قابلیت را دارد که

توامان به آموختن جرم شناسی و حتی جرم شناسی ادبی و حقوق پردازد دست اندرکاران و سیاست گذاران علوم جنایی در دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی درس نامه یا واحدی موسوم به حقوق و سینما، دست کم بعنوان یک واحد، اختیاری، با هدف تحلیل حقوقی و جرم شناسانه ی فیلم، در دوره های تحصیلات تکمیلی راه اندازی شده و فصل تازه ای بر این پژوهش های جدید در این حوزه تبیین گردد. بی شک ساحت جدیدی در حوزه جرم شناسی در شیوه تدریس در دانشگاه قلمداد می شود. فایده این نوع نگاه بین رشته ای برای جرم شناسی ضمن جذاب تر شدن اندیشه های جرم شناسی نه تنها برای دانشجویان، که برای عوام هم خالی از فایده نیست؛ چرا که باعث آشنایی با عامل های پنهانی که برای عدالت مهم است خواهد شد.

حسن ختام کارمان را با نیتی که وودی آلن می خواهد به آن مادیت ببخشد و سپاسگزاری پایان می دهیم.

سینما به ما زندگی می آموزد.

سپاس ام همیشگی است از:

هنرمندانی که ساختند و نوشتند تا ما مشتری وار بخوانیم و تماشا کنیم، بلکه گره از نطق مان باز شود و روزهایمان را شورمندتر زندگی کنیم.

منابع و مآخذ

الف) کتاب ها

- ۱- گسن، ریموند (۱۳۸۹)، بازگشت جرم شناسی، مترجم، سید حسام الدین اصفهانی، فصل نامه علمی و ترویجی، مطالعات پیشگیری از جرم، سال پنجم، شماره هفدهم، نوبت زمستان.
- ۲- کسن [کوسن]، موريس، (۱۳۸۵)؛ اصول جرم شناسی، مترجم، مير روح الله صديق، تهران، نشر دادگستر، چاپ اول.
- ۳- صلاحی، جاوید (۱۳۸۹)، جرم شناسی و بزه دیده شناسی، تهران، نشر میزان، چاپ اول.
- ۴- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، از جرم شناسی تا آسیب شناسی اجتماعی، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۱۴، زمستان. ۹۰
- ۵- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۹۰) جرم شناسی در آغاز هزاره سوم، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ دوم.
- ۶- نیکوکار، حمید رضا، همت پور، بهاره (۱۳۹۱)، ترس از جرم، تهران، انتشارات میزان، چاپ اول
- ۷- داستایوفسکی، فتودور (۱۳۹)، جنایت و مکافات، مترجم، مهری، آهی، تهران، نشر خوارزمی، چاپ اول.
- ۸- راجیان اصلی، مهرداد (۱۴۰۰)، کلیات جرم شناسی محتوا و تحوا از دیروز تا امروز، تهران، نشر نگاه معاصر، چاپ اول.
- ۹- برنارد، تامس، جفری اسنپیس، جرولد، الکساندر، (۱۳۹۴) جرم شناسی نظری ولد، تهران، نشر دادگستر، چاپ دوم.
- ۱۰- اشتفان ماخورا و پیتز رابسن (۱۳۹۴) حقوق و سینما، مترجم عباس ایمانی، تهران، انتشارات نامه هستی، چاپ دوم.
- ۱۱- گسن، ریموند (۱۳۷۰) [ب]؛ مقدمه ای برای جرم شناسی، ترجمه دکتر مهدی کی نیا، تهران، نشر مترجم.
- ۱۲- کوسن، موريس، (۱۳۸۵)، اصول جرم شناسی، مترجم، مير روح الله صديق، چاپ اول، تهران، نشر دادگستر

۱۴- هوساک، داگلاس، جرم انگاری افراطی، ترجمه محمد تقی نوری، تهران، انتشارات مجد، چاپ اول ۱۳۹۰

۱۵- فیلم سینمایی امتیاز نهایی (۲۰۰۵) محصول، کشور انگلستان، آمریکا، نویسنده، فنودور داستایوفسکی، کارگردان، وودی آلن

ب) مقالات

۱۶- دانش ناری، حمیدرضا، نثاری جوان، الناز، (۱۳۹۹)، تحلیل جرم‌شناسی رویکردهای جنسیت محور در آثار سینمایی ایران، فصل نامه حقوق کیفری، شماره ۳۱، دور هشتم.

۱۷- دانشیاری، حمیدرضا، حسینی، سیدحسین (۱۳۹۹) تحلیل محتوای فیلم "جوکر" با رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی، مجله جهانی رسانه، شماره ۲۹۰، بهار، تابستان ۹۹

۱۸- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، از جرم‌شناسی تا آسیب‌شناسی اجتماعی، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۱۴، زمستان ۹۰

ج) پایان نامه

۱۹- رفیعی پور، کوثر، (۱۴۰۰) گفت‌مان سیاست جنایی و جرم‌شناسی در رمان بینوایان [پایان نامه ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی]، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهواز

چ) منابع انگلیسی

Mclaughlin, Eugene, Muncie, joun (۲۰۱۹); the sage Dictionary of criminology, ۴ Edition, sahe